

«distance teaching», «electronic learning», «correspondence study», «open learning» and others. The analysis of works of the Ukrainian and English researchers shows the necessity of standardization of this new terminology both in Ukraine and in the leading countries of the world.

Key words: distance learning, terminology of distance learning, standardization, categories, terms, term system.

Стаття надійшла до редакції 04.07.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 111.85:37.01

Л. М. Михайлова

«ГАРМОНІЯ» ЯК ЕСТЕТИЧНА ЦІННІСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Дослідження гармонії як естетичної категорії сягає в далеке минуле й пов'язане з іменами Піфагора, Сократа, Платона, Аристотеля. Прояв гармонії в різних сферах буття в усіх її різноманітних формах дав змогу ученим віднести гармонію до естетичних цінностей, а в деяких випадках – розглядати її як естетичний ідеал, досягнення якого вимагає від людини й суспільства чималих зусиль.

Естетична цінність гармонії цікавила філософів і мистецтвознавців у зв'язку з категорією краси, цінність якої в будь-які епохи не підлягала сумніву. Проблема їхньої взаємодії є надто складною й невирішеною дотепер, тому в даній статті ми обмежимося лише тими її складовими, що стосуються педагогіки на даному етапі її розвитку.

Сучасні зарубіжні й вітчизняні дослідники розглядають означену категорію в різних аспектах: філософсько-естетичному (Ю. Борєв, О. Буткевич, В. Ванслов, Г. Гадамер, М. Каган, Е. Кассіер, В. Корнієнко, В. Крутоус, А. Ланге, Ж. Марітен, Л. Резнікова, В. Шестаков та інші), соціальному (Т. Адорно, Х. Брукс, Т. Кампанелла, О. Конт, К. Маркс, Г. Маркузе, Л. Мелефорд, Т. Мор, Фур'є та інші), екологічному (І. Бохенський, В. Вернадський, Д. Медоуз, Л. Уорд, Д. Хацкевич), мистецтвознавчому (Г. Борисовський, В. Копчик, Ю. Хохлов, А. Шубников та інші), психологічному (Л. Анциферова, А. Асмолов, Б. Братусь, Б. Зейгарник, Г. Костюк, В. Петровський та ін.), педагогічному (І. Бех, Л. Буєва, С. Гольдендрихт, А. Кузьмінський, В. Омеляненко, В. Сухомлинський та ін.). І майже в кожному представлено своє бачення сутності гармонії, її властивостей, джерел, особливостей прояву в різних сферах буття.

Одне з найскладніших завдань, що стоїть перед науковцями сьогодні, пов'язано з визначенням сутності гармонії як естетичної цінності, естетичного ідеалу, з одного боку, і з виявленням тих її ознак, які слугують умовою його досягнення, – з іншого.

Для нас категорія гармонії представляє інтерес як складова педагогічних понять: «гармонічний стан», «гармонічні стосунки», «гармонічне педагогічне середовище», «гармонічно розвинена особистість», які у вітчизняній педагогіці III тисячоліття осмислюються як ідеал, досягнення якого в реальній дійсності наштовхується на безліч перешкод, що обумовлені сучасною соціокультурною ситуацією, здебільшого негативним її впливом на ціннісні орієнтації підростаючого покоління, що спричинює дисгармонічні емоційні стани, некритичне оцінювання продуктів художньо-естетичної діяльності, шаблонність мислення, неврівноваженість психіки й поведінки юнаків і дівчат. Постійне й часто надмірне споживання естетичних антицінностей призводить до формування в молоді викривлених естетичних смаків, нерозвиненості естетичного компоненту емоційної сфери й загалом низького рівня особистісної культури.

За такого становища освітня система, важливою ознакою якої є певна стабільність щодо збереження культурного досвіду, має взяти на себе функцію ціннісного орієнтування підлітків в естетичному розмаїтті сьогодення. Для вирішення цього завдання є необхідність по-новому підійти до осмислення мети виховання, виходячи з сутності гармонії як естетичної цінності, яка слугуватиме підґрунтям для визначення принципів організації гармонічного навчально-виховного процесу як основи формування гармонічно розвиненої особистості.

Виходячи з цього, метою статті є розгляд сутності гармонії як естетичної цінності в межах виховних завдань педагогічної науки.

Формування гармонічно розвиненої особистості як мета виховання була усвідомлена ще давніми греками й до сьогодні залишається актуальною. Чому ж, незважаючи на значні зміни, що відбулись за цей період у розвитку людства, категорія гармонії міцно утримує свої позиції не лише в естетиці, а й в інших наукових галузях, зокрема педагогіці? Адже, як відомо, кожна епоха ставить перед освітою як соціальним інститутом соціалізації, діяльність якого забезпечує педагогічна наука, свої завдання, що пов'язано з соціально-економічними, ідеологічними й політичними перетвореннями. Можливо, привабливість даної категорії обумовлюється відсутністю чіткого розуміння змісту гармонії як естетичної категорії, що дає змогу педагогам минулого й сучасності користуватись нею з урахуванням пануючих в освіті домінант.

Починаючи з античної естетики, поняття гармонії використовувалось широко й у різних значеннях. Воно означало закономірності розвитку світу, причину появи та існування природи й космосу, єдність краси фізичного й духовного світу людини, принцип

побудови художнього твору. В основу цих учень було покладено естетичний ідеал людини, природи та суспільства.

Досліджуючи категорію гармонії з позиції історико-естетичного аналізу, В.Шестаков дістає висновку, що впродовж усієї філософської думки існувало три типи її розуміння – математичний, естетичний і художній, які дуже часто тісно переплітались, утворюючи єдність при домінуванні одного з них у певній художньо-естетичній культурі [1, с. 180].

Так, математична гармонія, яку першим засвідчив Піфагор, виявляється у вигляді числових пропорцій або геометричних величин, які самі по собі не мають естетичного значення, не несуть уявлення про естетичну якість і цінність гармонії.

Естетична гармонія – має більш глибокий зміст, вона включає кількісні та якісні ознаки, що виражають внутрішню природу, міру речей (Сократ, Платон). Саме цьому цей тип пов'язаний з естетичною оцінкою та естетичним переживанням. На думку давньогрецьких мислителів, така гармонія дає задоволення, виявляється при сприйнятті краси природи, яка є невід'ємною від уявлення про гармонічну побудову світу.

До того ж, естетична гармонія, стверджує О. Федій, володіє «безумовним естетотерапевтичним впливом на психіку Людини», адже кожна з її складових (пропорція, симетрія і міра) є значним естетотерапевтичним засобом» [2, с. 87].

Художня гармонія пов'язана з мистецтвом, і є найбільш складною за своєю структурою, про що свідчать теоретичні концепції в історії естетики, в яких розроблялось уявлення про гармонію залежно від виду мистецтва. Художня гармонія не зводиться тільки до упорядкованості чи пропорційності елементів, а досягається через порушення покою, подолання дисгармонії та хаосу і завжди передбачає об'єднання та взаємоперехід полярних естетичних категорій: трагічного та комічного, піднесеного й низького, драматичного й ліричного тощо.

За В.Шестаковим, «естетична гармонія є універсальною категорією, принципи якої однаково виявлятимуться і в мистецтві, і в природі, і в естетичній діяльності загалом» [там само, 181], тому в своєму інваріанті, що дорівнює красі, гармонія належить до естетичних цінностей.

Не зупиняючись детально на проблемі визначення й класифікації цінностей, зазначимо, що вчені (Г. Апресян, В. Асмус, Ю. Борєв, О. Дробницький, А. Зись, М. Киссель, Н. Короткова, Л. Столович, А. Харчев та ін.) естетичне ставлення людини до світу вважають одним із видів ціннісного ставлення, тому що, зауважує Л. Столович, сприйняття й переживання прекрасного й потворного, піднесеного й низького, трагічного й комічного передбачає не тільки пізнання, але й оцінку певних властивостей дійсності та мистецтва [3, с. 5].

Науковці доводять, що гармонія як естетична цінність належать до числа явищ, які мають соціальний зміст, тісно пов'язані з процесом

накопичення чуттєво-емоційного та ціннісно-орієнтаційного досвіду людини.

На думку більшості сучасних дослідників (Ю. Борєв, О. Буткевич, В. Ванслов, В. Корнієнко, В. Крутоус, В. Мещеряков, Л. Резнікова, Т. Савілова, Е. Сороко, Д. Средній, В. Шестаков та ін.), гармонія не може бути статичною, вона містить суперечливі відносини елементів змісту, форми і взаємодії тих та інших, що свідчить про її динамічність. Більш того, гармонія й виникає лише тоді, якщо є суперечність, вважає Е. Сороко, і вона ж є мірою вирішеності цієї суперечності [4, с. 6]. Тож, з одного боку, гармонія вирішує протиріччя, з іншого – вони (в естетиці – це прекрасне та потворне, піднесене та низьке, героїчне та тривіальне; в педагогіці стосовно людини – потреби й можливості, існуючий досвід і відкриття нового, теоретичні знання і практичні вміння тощо) існують у ній самій.

Виходячи з цього, гармонія є джерелом розвитку і виявляється і в природі, і в усіх сферах людського буття, зокрема в процесі виховання особистості.

У педагогічній теорії естетична цінність гармонії пов'язують з ідеалом гармонічно розвиненої особистості, сутність якого давні греки визначали за допомогою поняття «калокагатія», тобто єдність душі й тіла. Людину, яка досягла фізичної й духовної досконалості, вважали красивою, калокатією.

Представники психолого-педагогічної науки ХХ століття (Л. Занков, Г. Костюк, С. Рубінштейн, Л. Рувинський, В. Сухомлинський, П. Якобсон та ін.) поняття «гармонічно розвинена особистість» пов'язують із категорією «всєбічність», через що навчально-виховний процес в освіті радянського часу спрямовувався на формування високоморальної, інтелектуально розвиненої, соціально активної, здатної до творчої діяльності особистості, яка володіє знаннями в різних наукових галузях і вміє їх використовувати в практичній діяльності. Як зазначає Г. Костюк, становлення такої особистості відбувається через подолання суперечностей між потребами й можливостями, прагненням набути самостійність і опікою дорослих, позитивними й негативними емоціями, які виникають у спілкуванні з іншими або в процесі пізнання. За правильного педагогічного керівництва ці суперечності поступово долаються, забезпечуючи стан певної рівноваги [5, с. 186 – 193], який характеризується як гармонічний. Однак, як показує досвід, зміна соціокультурних умов вимагає уточнення змісту виховного ідеалу, що в подальшому впливатиме на принципи організації навчально-виховного процесу.

Сучасні дослідники (І. Бех, В. Крутоус, А. Кузьмінський, В. Омеляненко, К. Чорна та ін.) в контексті розвитку відносин у системі «особистість – природа – соціальне оточення» гармонічно розвинену особистість уявляють як соціально активну, підготовлену до професійної

діяльності, здатну сприймати й примножувати національні, загальнолюдські й суспільні цінності. Виховання такої людини відбувається в гармонічно організованій освітній системі, яка характеризується чітко визначеною системою цінностей, де індивідуальність дитини посідає провідне місце. Цю позицію відстоює академік І. Бех, вказуючи на те, що «...лише на основі науково обґрунтованого індивідуального підходу, який вибудовується з урахуванням генетичної програми, можна сформувати всебічно розвинену особистість» [6, с. 89]. В. Крутоус зауважує, що прекрасний ідеал гармонічно розвинутої особистості так і залишиться нереалізованим, якщо не звернути увагу на характер особистості, адже цей структурний елемент індивідуальності, «з одного боку, має естетичне забарвлення і, таким чином, прилягає до естетичної культури особистості, а з іншого – є ланкою між естетичними даними людини й особистістю як цілим» [7, с. 133].

Ця позиція ґрунтується на розумінні важливості формування в особистості ціннісних орієнтацій, які загалом відповідають ціннісній системі суспільства, адже саме за таких умов основний конфлікт, який виникає між людиною і соціальним оточенням, фактично зводиться нанівець або його гострота суттєво знижується, що забезпечує досягнення індивідом гармонічного стану. Тож, ідеал гармонічно розвинутої особистості – це, в першу чергу, естетичний ідеал, досягнення якого характеризує людину як прекрасну.

В історії естетичної думки ще в добу Просвітництва було поставлене питання про зв'язок гармонії з вихованням, розвитком універсальної особистості, про можливість гармонічного поєднання індивідуальних інтересів, потреб та смаків із суспільними нормами. Просвітителі прагнули застосувати гармонію до сфери соціальних, моральних відносин, що сприяло збагаченню даної категорії. Так, англійський філософ А. Шефтсбері, усвідомлюючи гармонію як основу єдності моральної та естетичної сфер, розглядав красу як гармонію [8, с. 209], а гармонію як красу.

На підставі існуючих поглядів дістаємо деяких висновків: у цілому гармонія визначає загальні закономірності діалектичного розвитку явищ і об'єктів природи й суспільства; водночас її можна розглядати як стадію, момент, що характеризується єдністю протилежностей в їх найбільшій взаємообумовленості, взаємозв'язку, взаємодії та рівновазі (гармонічний стан); вона не передбачає однаковості, виявляючись у різних об'єктах і явищах природи, соціального світу, особистості зокрема; досягаючи свого абсолюту, вона дорівнює красі; досягнення особистістю гармонії як стану, що характеризується несуперечливою єдністю інтелектуальних, фізичних і соціальних проявів, свідчить про певну реалізацію естетичного ідеалу виховання на певному етапі її розвитку.

Таке розуміння не заперечує існування естетичного ідеалу як абсолюту (інваріанту гармонії), якого людина прагне, але ніколи не досягає. Поряд із ідеєю гармонічно розвиненої особистості, яка характеризується всебічним розвитком, відсутністю внутрішніх суперечностей, наявністю тільки позитивних якостей, в педагогічній науці і практиці ми пропонуємо орієнтуватись на такий ідеал, в основу якого покладено поняття «гармонічний стан». Його досягнення в кожному віковому періоді має свої особливості, коли враховуються не тільки загальні психофізіологічні показники, але й індивідуальні властивості людини. Виходячи з цього, організація навчально-виховного процесу орієнтуватиметься не на абстрактну естетичну ідею, а на кожного його учасника, і гармонічність якого визначатимуть аксіологічний і особистісно орієнтований підходи.

Отже, педагогічний феномен гармонії полягає в можливості її використання в різних аспектах: 1) як загальної ідеї; 2) як ідеалу стосовно особистості, міжособистісних стосунків, організації навчально-виховного процесу, що сприятиме формуванню естетичних ціннісних орієнтацій і подоланню дисгармонічних станів; 3) як умови створення гармонічного педагогічного середовища.

Уважаємо, що виховання гармонічно розвиненої особистості в сучасних соціокультурних умовах безпосередньо пов'язане з подальшими дослідженнями гармонії як естетичної цінності в педагогічній теорії і практиці.

Список використаної літератури

- 1. Шестаков В. П.** Эстетические категории: Опыт системного и исторического исследования / В. П. Шестаков. – М. : Искусство, 1983. – 358 с.
- 2. Федій О. А.** Терапевтичний потенціал естетичної системи Всесвіту: філософсько-онтологічний підхід / О. А. Федій // Педагогіка і психологія. – 2010. – №3 (68). – С. 80 – 91.
- 3. Столович Л. Н.** Эстетическая и художественная ценность: сущность, специфика, соотношение // Новое в жизни, науке, технике. – Сер. : Эстетика. – М. : Знание, 1983. – № 1. – 64 с.
- 4. Сороко Э. М.** Структурная гармония систем / под ред. Е. М. Бабосова / Э. М. Сороко. – Мн : Наука и техника, 1984. – 264 с.
- 5. Костюк Г. С.** Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко; упорядники В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губко, О. В. Проскура / Г. С. Костюк. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
- 6. Бех І. Д.** Виховання особистості: Сходження до духовності : наук. видання / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
- 7. Крутоус В. П.** Категория прекрасного и эстетический идеал / В. П. Крутоус. – М. : Изд-во МГУ, 1985. – 167 с.
- 8. Шефтсбери А.** Эстетические опыты / сост., пер., вступ. ст. и коммент. А. В. Михайлова / А. Шефтсбери. – М. : Искусство, 1979.

Михайлова Л. М. «Гармонія» як естетична цінність та педагогічний феномен

У статті представлено погляди вчених минулого і сучасності на сутність «гармонії» як естетичної цінності, зроблено спробу розглянути особливості її використання в педагогіці. Автор намагається виявити естетичні ознаки гармонії, які є важливими для педагогіки.

Ключові слова: гармонія, гармонічно розвинена особистість.

Михайлова Л. М. «Гармония» как эстетическая ценность и педагогический феномен

В статье представлены взгляды ученых прошлого и современности на сущность «гармонии» как эстетической ценности, а также сделана попытка рассмотреть особенности ее использования в педагогике. Автор пытается определить эстетические признаки гармонии, которые являются важными для педагогики.

Ключевые слова: гармония, гармонично развитая личность.

Mikhailova L. M. «Harmony» as an aesthetic value and pedagogical phenomenon

The article presents the views of scientists past and present the essence of «harmony» as an aesthetic value as well as an attempt to consider the characteristics of its use in teaching. Author tries to determine esteticieskie signs of harmony, which are important for pedagogy.

Key words: harmony, harmoniously developed personality.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 378.1+37.07:005

О. О. Самсонова

**ЗМІСТ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛІ
СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТСЬКОГО
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА УНІВЕРСИТЕТУ**

Сьогодні одним з головних завдань університету є формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості. Особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, системі управління та організації праці в умовах ринкової економіки. Модернізація вищої освіти України (згідно з вимогами Болонського процесу) передбачає обов'язкове залучення майбутніх фахівців до